

Dostlarımız Köpekler

İnsanlar ve köpekler, binlerce yıldır birlikte yaşayıp birlikte çalıştılar. Onların kimi zaman avcılık, kimi zaman çobanlık, kimi zaman bekçilik konusundaki becerilerinden yararlandık. Koku alma duyularının keskinliği, koruma içgüdülerini ya da uzun mesafe koşuculuğundaki ustalıkları gibi özellikleriyle yaşamımızı kolaylaştırdılar. Karşılığında biz de onlara yiyecek ve barınak sağladık. Uzun yıllar süren bu paylaşım nedeniyle aramızda sıkı bir dostluk kuruldu. Bugün yaşamımızı sürdürmek için köpeklere eski çağlarda olduğu gibi bağımlı değiliz. Günümüzdeyse birçok insan, yalnızca iyi birer dost oldukları için evlerinde köpek beslemeyi tercih ediyor. Peki, hiç düşündünüz mü, insanlar neden tavuklar ya da inekler gibi başka evcil hayvanlarla değil de köpeklerle yakın bir bağ kurdular? İnsanlarla köpeklerin dostluğunu böyle özel kılan sizce nedir? Bu soruların birden çok yanıtı olabilir...





Araştırmacılar, köpeklerin, günümüzden 15.000 yıl kadar önce, Asya'nın doğusunda yaşayan bir grup kurdun insanlarca evcilleştirilmesi sonucu ortaya çıktığını düşünüyorlar. Günümüzdeyse köpekler ve kurtlar iki farklı canlı türünü oluşturuyor. Günümüzdeki 400 kadar farklı köpek cinsinin ortaya çıkışıysa, son 500 yılda gerçekleşmiş. Evcil köpek cinslerinin hepsi, *Canis familiaris* adlı tek bir türe ait. Cins, köpeklerin görünüşleri ve davranışları birbirinden farklı olan alt gruplarına verilen addır. Aynı cinsten köpekler, ortak davranış özelliklerine ve görünüme sahiptirler.

Hem yabani hem de evcil köpekler birbirlerinden çok farklı görünümelerde olabilirler. Peki, bu çeşitlilik nereden geliyor dersiniz? Doğada, canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri, doğal seçim yoluyla belirlenir. Doğal seçilime göre, değişen koşullara uyum sağlayabilen canlılar yaşamını sürdürebilir. Evcil hayvanlar içinse, bir tür "yapay seçim" söz konusudur. Çünkü insanlar, beğendikleri özelliklere sahip hayvanların bakımını üstlenip üreme-

Köpeklerin işitme duyuları çok gelişmiştir. Kulaklarının konumunu tıpkı bir anten gibi ayarlayabilirler. Ayrıca, herhangi bir sesin geldiği yönü, saniyenin yüzde altısı gibi kısa bir sürede anlayabilirler.



lerini sağlarlar. Köpek cinslerinin ortaya çıkışı da böyle olmuş. İnsanlar, kimi zaman rengi, kimi zaman sevimli ve canayakın davranışları, kimi zaman üstün koku alma becerisi ya da itaatkârlığı nedeniyle belli köpekleri seçerek üretmişler. İşte, bugün bildiğimiz tüm köpek türleri, insanların yüzyıllar boyunca belli özelliklere sahip köpekleri seçip üremelerini sağlamaları sonucu ortaya çıkmış.



Köpekler “Konuşur” mu?

Köpekler, çoğu kez doğal içgüdülerine göre hareket ederler. Bu özellikleri, insanlarla ortaklaşa sürdürdükleri yaşam sonucu bir parça zayıflamış olsa da, doğada yaşayan kurtlar gibi yakın akrabalarıyla ortak yönleri var. Bu nedenle de, her zaman bize en akıllı gelen biçimde davranmadıkları söylenebilir! Örneğin, gecenin bir yarısı durup dururken havlamalarına ne demeli? Ancak, araştırmacılar, köpeklerin bu tür davranışlarının ardında hep kendilerine göre haklı bir neden bulunduğunu belirtiyorlar. İyi bir köpekse-

Köpeklerin ter bezleri, patilerinin tabanında bulunur.

Sıkı Dostlar

İnsanların köpekleri ilk olarak neden evcilleştirdikleri tam olarak bilinmiyor. Ancak, arkeolojik araştırmalardan, köpeklerin tarih boyunca insan topluluklarının yaşamlarında önemli bir yer tuttukları biliniyor. Bu durum, köpeklerle insanlar arasında günümüzde de süren güçlü bir bağın oluşmasını sağlamış.

Köpeklerle insanların yakın dostluklar kurabilmesinin önemli nedenlerinden biri, köpeklerin oyun oynamayı çok sevmeleri olsa gerek. Oyun oynama davranışı, birçok memeli canlıda, özellikle de yavrularda görülür. Örneğin

kurt yavruları, oyun oynarken avlarını yakalamak gibi erişkinlere özgü davranışlar konusunda alıştırmayı yaparlar. Büyüdükçe daha az oyun oynarlar; ancak, her zaman

bir parça oyuncu olmayı sürdürürler. Topluluk halinde yaşayan hayvanlarda oyun oynamak, hem grup üyelerinin arasındaki bağları güçlendirmeye hem de ortak yaşamın yol açtığı stresin giderilmesine yarar. Köpekler, yaşamları boyunca oyun oynamaktan hoşlanırlar. Araştırmacılar, insanlarla köpeklerin dost olabilmelerinin, büyük bir olasılıkla köpeklerin yetişkinlikte de yavrulara özgü davranışlar göstermelerinden kaynaklandığını düşünüyorlar.

onları gözlemleyerek, gerekiyorsa bu konuda araştırma yaparak, köpeklerin çeşitli davranışlarının ne anlama geldiğini anlamayı öğrenebilir.

Öte yandan, araştırmalara göre köpekler, insan davranışlarını anlama konusunda, insanların en yakın akrabaları olan şempanzelerden bile daha beceriklidir. Gerçekten de, köpekler karmaşık davranışları öğrenebilme, beden dilini ve sesleri yorumlama ve yeni koşullara uyum sağlama konusunda büyük beceri sahibidirler. Beden dilini anlamada, bizden daha iyi durumda oldukları bile söylenebilir!

Köpeklerin biz insanlar gibi konuşmadıkları açık. Onlar, hem insanlar hem de öteki köpeklerle başka yollarla iletişim kurarlar. Neler hissettiklerini, akıllarından ne geçtiğini, yüz ifadelerini, beden dillerini ve havlama, hırlama gibi sesleri kullanarak ifade ederler.

Kokular Onlar İçin Çok Önemli

Köpeklerin en önemli iletişim aracı kokulardır! Kendi alanlarını kokularla işaretlerler ve çevredeki öteki köpeklerin varlığını, kokularla keşfederler.

Köpeklerde koku alma duyusu her şeyden önemlidir. Onlar, dünyayı önce burunlarıyla algırlar. Koku al-



Tazı cinsi köpekler, koşarken saatte 45 mil hıza erişebilirler.



ma duyusu, en gelişmiş duyulardır: Burunlarında, insanlarınkinden ortalama 25 kat daha fazla koku alıcı hücre bulunur. Bu nedenle, kokulara karşı biz insanlara göre çok daha duyarlıdırlar. Örneğin, dört litre suyun içindeki bir damla meyve suyunun kokusunu bile alabilirler!

Kaldırımları koklaya koklaya yürüyen bir köpek gördüğünüzde, onun bu davranışına bir anlam veremiyor olabilirsiniz. Kokular, köpekler için bir sürü bilgi demektir. Öteki köpeklerin ve başka hayvanların bıraktığı koku işaretlerinden, onlar hakkında bilgi toplarlar. Bu işaretlerden onların dost mu, yoksa düşman mı olduğunu ve özellikle-rini anlamaya çalışırlar.

Köpekler, kokular konusundaki ustalıkları sayesinde, kayıp kişileri, patlayıcı ya da uyuşturucu gibi zararlı maddeleri bulma gibi işler için eğitilebilirler. Bu işler için eğitilen köpeklere, bu türden maddeleri bulduklarında, kuyruk sallayarak, havlayarak ya da tehlike söz konusuysa oturup bekleyerek sahiplerine haber vermeleri öğretilir. Görevlerini başardıklarında sevdikleri bir oyuncakla ya da oyunla ödüllendirilirler.

Duyarlı Kulaklar

Hiç, bir köpeği kulaklarını dikip dikkatlice çevreyi dinlerken gördünüz mü? Köpekler, kulaklarını hareket ettirerek kimi sesleri daha iyi alacakları konuma getirebilirler. Bunu, kulaklarının çevresinde bulunan 18 farklı kas sayesinde başarırlar. Köpeklerin işitme duyusu, yine biz insanlarınkinden çok daha duyarlıdır. Bizim işitemediğimiz yüksek fre-

kanslı sesleri işitebilirler. (Düdük sesi ya da siren sesi, yüksek frekanslı seslerdir. Uzaktaki bir gürültüsünün ya da tuba gibi bir müzik aletinin sesi ise düşük frekanslıdır.) Belki de, eski çağlarda insanların kurtların ya da ilk köpeklerin onlarla birlikte yaşamalarına göz yummalarının başta gelen nedeni, işitme duyularının bizimkilerden üstün özellikte olmasıydı. Çünkü, köpekler, gelişmiş duyuları sayesinde tehlikeleri insanlardan çok daha önce fark ederek onları uyarıyorlardı.

Köpeklerin Gözünden Dünya

Köpeklerin görme duyusu da biz insanlarınkinden farklı özelliklere sahiptir. Öncelikle, görüş alanları insanlarınkinden daha geniştir. Ayrıca, uzaktaki hareketleri fark etme konusunda da daha uzadırlar. Bir köpek, yaklaşık bir kilometre uzaktaki hareketi sezebilir. Bu, özellikle hızlı hareket eden canlıları avlamada çok yararlı bir özelliktir. Ancak, köpekler renkleri pek iyi seçemezler. Renkleri görme becerisi, gözde bulunan, renklere duyarlı hücrelerin sayısına bağlıdır

Köpeklerin, yeşil ve kırmızı renkleri birbirinden ayıramadıkları tahmin ediliyor. Ancak, mavi, sarı ve griyi birbirinden ayırtedebilirler. Bu, biz insanların alacakaranlıktaki görüşüne çok benzer.



Köpek Eğitimsi Ersel Yıldırım'la Söyleşi

Bu sayımızda, Ankara'daki Dog City adlı köpek eğitim merkezine bir ziyaret yaparak, köpek eğitmeni Ersel Yıldırım'la bir söyleşi yaptık. Ona, merak ettiğimiz birçok soruyu sorduk. Köpek eğitimsi olmaya, onlarla kolay iletişim kurabildiğini fark ettikten sonra karar verdiğini ve zaman içinde bu işi bir yaşam biçimi olarak benimsediğini anlattı. Yıldırım, küçüklüğünden beri köpeklerle çok düşkünmüş. Öyle ki, ortaokula giderken, gazeteye, "köpekleriniz ücretsiz gezdirilir" diye bir ilan vererek, sahiplerinin yeterince zaman ayıramadığı köpeklerin yaşamını iyileştirmeye bile çalışmış. Köpekleri çok sevdiği için veterinerlik mesleğini seçmiş. Daha sonra, hasta hayvanlarla çalışmak onu çok üzdüğü için, köpeklerle daha farklı şeyler yapmak istemiş ve köpek eğitimsi olmayı seçmiş. İlk kez lise birinci sınıfa giderken bir köpeği eğittiğini anlatıyor. Ancak, sonradan bu konuda pek çok kursa katılarak ustalaşmış. Bu konuda pek çok diploması var. Onun işi, insanlara yarar sağlayan köpekler eğitmek. Merkeze eğitim için her yaştan ve her türden köpek geliyor. Ancak, onu başka köpek eğitimcilerinden farklı kılan bir özelliği var: Yıldırım, K9 adı verilen, arama-kurtarmada ve güvenlik görevlilerince patlayıcı ya da uyuşturucu madde bulmak için çalışacak köpekleri de eğitiyor.

Kahraman Köpek Unique: Yıldırım, bugüne kadar çok sayıda arama-kurtarma köpeği eğitmiş. Dog City'de, Yıldırım'ın yanından hiç ayırmadığı arama-kurtarma köpeği Unique'le de ("yunik" diye okunuyor) tanıştık. Unique, gerçek bir kahraman. 1999 yılındaki Adapazarı depremi de aralarında olmak üzere, birçok afet ve kazada arama-kurtarma



Bu fotoğrafta Unique, arama-kurtarma eğitimleri sırasında alıştırma yaparken görülüyor.

ekipleriyle birlikte çalışarak yaralılara ulaşılmasını sağlamış. Yıldırım, bugün sekiz yaşında olan Unique'in altı aylıkken arama-kurtarma eğitimi almaya başladığını ve yedi yıldır bu işi yaptığını anlatıyor. Unique, çok sevimli ve hareketli bir köpek. Ancak, işini yaparken hiçbir güç onun dikkatini dağıtmıyor. Yıldırım, arama-kurtarma köpeğinin tüm dikkatini işine odaklayabilen, hırslı ve yetenekli bir yapıda olması gerektiğini anlatıyor. Ancak, bu köpeklerin belki de en önemli özelliklerinin oyunculukları olduğunu belirtiyor. Oyuncu olmaları, onların her şeyi göze alıp, sonunda ödül almak için kendilerinden beklenenleri eksiksiz yerine getirmelerini sağlıyor. Arama-kurtarma köpeklerinin eğitimi, genellikle iki yıldan uzun sürüyor. Bu süre boyunca köpeklerle durmaksızın alıştırma yapılarak becerilerlerinin gelişmesi sağlanıyor.



(bunlara "koni hücreler" adı verilir). İnsan gözünde, köpeklerinkine göre daha fazla sayı ve çeşitte koni hücre bulunur. Bu nedenle, köpeklerle göre daha fazla sayıda renk görürüz. Öte yandan, köpekler karanlıkta bizden daha iyi görürler. Bunun nedeni, gözlerinde bizimkilerden daha fazla sayıda "çubuk hücre" bulunmasıdır. Çubuk hücreler, loş ışıkta görmemizde rol oynayan hücrelerdir. Köpeklerin karanlıkta bizden daha iyi görmesinin bir başka nedeniyse, gözlerinde bulunan ve ışığı gözün ağtabakasına yansıtan özel bir dokudur.

Köpeklerin bıyıkları, dokunmaya duyarlı, özel alıcı hücrelere bağlıdır. Havadaki çok küçük basınç değişikliklerini sezebilirler.

(Unique'i işbaşında görmek isterseniz, Internet'te, http://www.kuchu.com/irklar_kisa_filmler.html adresinde, bir alıştırma sırasında çekilmiş video görüntülerini izleyebilirsiniz. Aynı sayfada, "Labrador Retriever" cinsi olan Unique'in yanı sıra, başka köpek cinslerinin görüntüleri de bulunuyor.)

Dog City: Burası, 1994 yılında kurulduğundan bu yana köpeklere eğitim veren bir kuruluş. Burada, ailelerle birlikte yaşayacak köpekler ve aileleri için eğitimler düzenleniyor. Yıldırım, köpek eğitiminin, köpeklerin kent yaşamına uyum sağlaması; hem kendisinin hem de sahiplerinin en iyi koşullarda yaşaması için gerekli olduğunu vurguluyor.

Aslında bu eğitim, köpek bir yavru olarak eve geldiği gün başlıyor. Tuvalet eğitimi, yabancılara havlamamak, ısır-mamak, insanlarla birlikte yaşayacak bir köpeğin ilk öğrendiklerinden. Köpek okulundaki eğitimdeyse, köpekler, sahiplerinin sözünü dinlemeyi ve tasmalı ve tasma-sız olarak sahipleriyle birlikte yürümeyi öğreniyorlar. Yıldırım, tasma-sız yürümeyi öğrenmenin bir köpeğin iyiliği açısından önemli olduğunu vurguluyor. Sürekli olarak tasma-yla gezdirilmenin, köpekler için esaretten farksız olabileceğini tahmin etmek zor değil. Dört aylıktan büyük köpeklerin kabul edildiği köpek eğitim okulu, 2 ay sürüyor. Bu okula, köpekleriyle birlikte aileler de katılıyor. Haftada bir gün, iki saat okula geliyorlar. Burada bir saat kuramsal, bir saat uygulamalı eğitim veriliyor. Ancak, eğitimin en önemli bölümü, ev ödevleri. Öğrencilerin, haftanın geri kalan günlerinde kendilerine verilen ödevleri yapmaları gerekiyor.

Dog City'de bir de "köpek pansiyonu" var. Pansiyonda yalnızca, altı aylıktan büyük, aşılarını olmuş, iyi huylu köpekler kalabiliyor. Hırçın ve saldırgan köpekler bu pansiyona kabul edilmiyor.

Keçiler, Tavşanlar, Atlar... Yıldırım'ı tanıdıkça, onun başka ilginç yönlerinin de olduğunu keşfediyoruz. Örneğin, Dog City'nin bulunduğu çiftlikte, çocuklar için her yıl doğa sporlarının ve çeşitli bahçecilik işlerinin öğretildiği bir yaz okulu düzenliyorlarmış. Yıldırım'ın, filmlerde ya da televizyon programlarında oynayacak hayvanlar da eğittiğini öğreniyoruz. "Hayvanlar" dememizin nedeni, köpeklerin yanı sıra, keçi, tavşan, at, hatta hindi gibi hayvanlara da çeşitli numaralar öğretebilmesi. Bu hayvanlar, çeşitli televizyon programlarına çıkıyor, dizlerde ve filmlerde oynuyor. Beş yıldır, TRT 1 televizyonundaki bir programa hayvanlarıyla birlikte konuk olduğunu öğreniyoruz. "Pazardan Pazara" adlı bu program, Pazar günleri sabah 9:00'da yayınlanıyor. Kaçırmayın deriz.



Ersel Yıldırım, Unique (sağda) ve Unique'in ekip arkadaşı Luke. Fotoğraf, çocuklara arama-kurtarma dersi verilen bir yaz okulu sırasında çekilmiş.

Bu Dostluğun Değerini Bilelim

Köpekler, binlerce yıldır biz insanlarla birlikte yaşıyor, işlerimizde bize yardımcı oluyor, yaşamımıza renk katıyorlar. Bu süre boyunca, gittikçe bizlere bağımlı hale gelen köpekler, bugün, yaşamlarını sürdürmek için yardımımıza gereksinim duyuyorlar. İster doğada, ister evlerimizde yaşasınlar, günümüzde köpeklerin işi gerçekten de zor! Yaşamalarını sürdürmek için insanlara bağımlı olmaları bir yana, yaşam alanlarının yok olması ve genetik hastalıklar gibi pek çok sorunla baş etmek zorundalar.



Köpeklere yardım etmek için yapılabilecek belki de en iyi şey, köpek sahiplerinin sorumluluklarını tam olarak yerine getirmeleridir. Köpekler de birçok yönden biz insanlara benzer. Kendilerine uygun besinlerle beslenir, yeteri kadar bedensel egzersiz yapar ve düzenli olarak doktor kontrolünden geçerlerse sağlıklı olurlar. Dostlarının sevgi ve ilgisine de gereksinim duyarlar.

Aslı Zülâl

Kaynaklar
<http://www.nhm.org/exhibitions/dogs/index.html>
Savolainen, P. ve ark. "Genetic evidence for an East Asian origin of domestic dogs". Science, 22 Kasım, 2002.
Hare, B. ve ark. "The domestication of social cognition in dogs". Science, 22 Kasım 2002.